

Om tæthedsirritationer

– når byen bliver fortættet og forfladiget

Fortætninger i byudviklingsprojekter kan som i Odense blive velfungerende med kvalitativ tæthed, når man på en nænsom måde formår at bygge videre på de eksisterende bykvaliteter med forståelse for skala og helhed – ekstraordinær tæthed. Andre gange resulterer fortætning i forringelse af bokvaliteter, manglende oplevelse af lys og luft, støjforurening og nedsat adgang til grønne områder – simpel tæthed. Den gode by ligger i spændet mellem simpel tæthed og ekstraordinær tæthed

Af Knud Aarup Kappel, arkitekt MAA, studielektor Det Kgl. Akademi

Tæthed i byudvikling refererer traditionelt til koncentrationen af mennesker og bygninger i et givet område – eksisterende som nyt. Det er et centralt hensyn i byplanlægningen, og et vigtigt redskab vi bruger til tidligt at fastsætte netop antallet af mennesker og bygningers omfang for at sikre bebyggelsens kvalitet og menneskers livskvalitet. I vores kommune- og lokalplaner beslutter vi en tæthed ud fra politiske ønsker, marked, erfaring og tilpasning til omgivelserne, den er i nogen grad styret af udefrakommende energier. Tæthedsbestemmelser opfattes ofte af udviklere som et begrænsende maksimum, der skal udfordres for at få regnearket til at hænge sammen, mens andre aktører oplever det som unødvendigt høje rammer for en

udvikling, der mange steder betragtes med hovedrysten, kritik, distance og skepsis overfor byudviklingens udvikling.

Debatten om, hvorvidt udvikling med høj tæthed er ønskelig eller ej, har mange år på bagen. På den ene side kan udvikling med høj tæthed skabe levende, gangbare kvarterer med en række faciliteter og tjenester inden for gå- og cykelafstand suppleret af offentlig transport – bedre kendt som den kompakte by eller 15 minutters byen. Det kan også antage benævnelser som bymidter, brokvarterer, city eller blandet by. Der er efterhånden konsensus om, at høj tæthed kan have miljømæssige fordele, fordi det kan reducere behovet for biler og fremme offentlig og grøn transport, men i

praksis er vanskeligt at gennemføre uden protester fra erhvervsdrivende og borgere. På den anden side kan udvikling med høj tæthed føre til forringelse af bokvaliteter, manglende oplevelse af lys og luft, støjforurening og nedsat adgang til grønne områder og dermed kompromittere forestillingen om det gode liv eller det gode byliv. Udtrykket NIMBY dækker meget fint problematikken – Not In My BackYard eller ”det er vigtigt, men skal ikke være lige her.”

Ekstraordinær tæthed

Et godt eksempel på kvalitativ tæthed med blandet by som realiseret vision er det ambitiøse Odenseprojekt Thomas B. Triges Gade (Fra Gade til By), hvor man har formået at skabe et komplekst, kompakt og lokalt tilpasset



CENTER FOR STRATEGISK BYFORSKNING

Center for Strategisk Byforskning består af forskere fra Aalborg Universitet, Arkitektskolen Aarhus, Det Kongelige Akademi, Roskilde Universitet og Københavns Universitet. Dansk Byplanlaboratorium er partner. Formålet med centeret er at generere og formidle strategisk viden, der kan matche den dynamiske og globale udvikling. Dette gøres bl.a. gennem forskningsaktiviteter og konferencer. Vi vil fremover bringe artikler fra deltagerne i Center for Strategisk Byforskning. Læs mere om Centeret på byforskning.ku.dk/om-csb





byudviklingsprojekt. Særligt øvelsen med at skabe bymæssighed og kompaktthed og i samme omgang tilpasse projektet til den omkringliggende kontekst med bl.a. 1800-tals huse i 1½ plan er en kunst og et eksempel på, hvordan tæthedsirritationer kan undgås. Indlejringen i den eksisterende by på en nænsom måde er essentiel. De individuelle bygningers arkitektur er – isoleret set – måske ikke verdensarkitektur, men helheden, skalaforståelsen og variationen samt et overordentligt højt niveau på udførelsen af det der binder det hele sammen – byrummene – gør, at byudviklingsprojektet passer til Odense. Man kan diskutere og kritisere enkeltheder (højhuset, Odeon, nogle stueetager mv.), men helheden er god og på et meget højt niveau. I samme kategori kan nævnes Nordhavn og/eller Køge Kyst, der også formår at bygge videre på eksisterende bykvaliteter, mens der introduceres nye og ofte overraskende tætheder.

Simpel fortætning

I den anden ende af skalaen ligger de byudviklingsprojekter, som vi oftest hører om i medier og den faglige diskurs. Det startede med havne-transformationer, hvor Holbæk,

Nyborg, Sønderborg, Thisted, Københavns Havn og Sydhavn m.fl. var firstmovers og siden har fået en hård medfart. Irritationerne over byplanen, bygningernes udseende, byrummenes udførelse, mængden af p-pladser og skalaen i byudviklingen kan måske forklares med manglende opmærksomhed på eksisterende forhold, tilpasning til byens skala, kompleksitet og graden af privathed. Men også tabet og savnet af oprindelige havnefunktioner sammen med de fællesskaber og kulturer der er tilknyttet havnen. Et dækkende begreb, påstår jeg i mit oplæg, kunne være, at vi har med simpel tæthed at gøre. Simple tæthed handler om excel-regnearket, ensidigt fokus på maksimale bebyggelsesprocenter, kortsigtet markedsorientering og slutbrugerfokus med følgende excel-arkitektur, developer-heaven og spørgsmålet om der har været en arkitekt til stede... det er grove løjer – og stadig en stor del af byudviklingen pt. De nye energi- og bæredygtighedskrav har ikke gjort Excel-arket mindre.

For at imødekomme ønsket om og behovet for bæredygtige byer og samfund bør vi overveje, om kontekstens kompleksitet kan være en del af svaret på nye måder at udvikle byerne på. En

udvikling vi allerede ser konturerne af og kan opleves 1:1, der hvor fx Nordhavn er bedst, nemlig hvor der var "noget i forvejen". Trelleborggade er et meget fint bud på det, jeg vil kalde en form for ekstraordinær tæthed, som er opstået, fordi udviklingen har været opmærksomme på eksisterende kvaliteter – tydelige eller slørede – og fremkaldt nye verdener med respekt for det, der allerede beboede området og formåede at tegne, tale, skrive og bygge sig ind i stedets skala.

Om tæthedsiterationer

I min praksis på Det Kgl. Akademi er min KUV knyttet til undervisning og til en egen kunstnerisk praksis koblet med refleksion over denne praksis' kunstneriske udsagn, metode, idégrundlag og relevans. Tittlen er Nutidig Kontekstforståelse og flyder sammen med undervisningspraksis og praksis på egen tegnestue, hvor jeg bl.a. rådgiver andre praktikere indenfor byudvikling. Denne samlede trebenede praksis er dermed i berøring med et undervisningsmiljø, et artistisk researchmiljø og en tegnestuefaglighed ofte i kommunalt regi. Dette åbner et komplekst og dynamisk felt, hvor den nutidige kontekst konstant skifter



Holbæk Havn: Et eksempel på simpel fortætning og en type af byudviklingsprojekter man hører mest om i medier og den faglige diskurs. Holbæk var sammen med Nyborg, Sønderborg, Thisted, Københavns Havn og Sydhavn m.fl. firstmovers. Foto: Pixabay

position og perspektiv, hvad enten der er tale om feltstudier med studerende i Thy, strategisk byudvikling i landdistrikter eller større udviklingsplaner for fx Albertslund Kommune om Hersted Industripark. Endelig har tegnestuen en konkurrenceaktivitet, hvor den brede kontekstforståelse i særlig grad aktiveres i en forslagsstillende praksis. Tæthed er i dette felt mange forskellige ting og har en tendens til at berige hinanden, heldigvis.

Ud af dette rum og i anledning af CSB-konferencen opstod begrebet tæthedsiterationer. I dette begreb bor en kritisk stillingtagen til tæthed, jeg tror den gode by ligger i spændet mellem simpel tæthed og ekstraordinær tæthed. At begge verdener har en relevans og når balancen er rigtig, kan den gode by opstå.

I den ekstraordinære tæthed ligger en opmærksomhed på positive begrænsninger, der taler til vores oplevelsesevner, sanseapparatet, respekten for andre levende arter, og at vi i højere grad åbner os for omverdenen. Der kan opstå nye og mere nuancerede diskussioner om tæthed, hvor det også omhandler de værdier, der ikke står i regnearket. Om de forskellige kulturer, der allerede bebor et sted og langt mere bymæssige og oplevel-

sesrige byer. Et radikalt bud på dette har jeg i samråd med min tegnestue skrevet en kort artikel om, publiceret via Byrumsmonitor (30.06.2022), på baggrund af et idékonkurrenceoplæg til Arkitektforeningen, hvor der spørges om vi "kan bygge ny by?". Vi siger Ja! Og foreslår at fastlåse det nuværende byareal, bevare og bygge videre på eksisterende bygninger samt huske at skabe reelt blandede byer og prioritere det kollektive. Artiklen udråber behovet for en "Ny Sofistikeringsperiode", der er forløber for begrebet ekstraordinær tæthed. Med dette blik bliver halvtomme provinsbyer, uaktuelle industriområder og døende bymidter måske aktuelle igen, fordi de nu rummer et udviklingsperspektiv, der skaber oplevelsesrige steder, giver plads til fx 30% natur og fordi de færreste byer bliver mere spændende af nye barmarks projekter. En strategi der peger stik modsat konferenceformiddagens oplæg om, hvordan byerne for tiden udvikler sig.

Om ny kompleksitet

Afslutningsvist er tæthed i byudviklingen et spørgsmål, der i min optik kræver rum til langt større kompleksitet, end det den simple tæthed rummer. Vi bør nøje overveje en lang række af

faktorer, der måske kan betegnes som modstande i positiv forstand eller som sten i skoen. Ikke for at stoppe udvikling men for at gøre op med forfladigelsen, ensartetheden og forestillingen om, at by i Brande er det samme som i Frederikssund eller i Middelfart. Kvaliteten af det byggede miljø opstår i høj grad, når "der er noget at forholde sig til". Ved at skabe afsæt for mangefacetteret tæthed i form af oplevelsesrige offentlige rum, et varieret udbud af boliger og supplerende fællesskabsfunktioner – steder og ikkeboligfunktioner, kan byerne i langt højere grad skabe tætte kvarterer, der er levende, inkluderende og bæredygtige.

Artiklen er blevet til på baggrund af et oplæg på konferencen "Tæthed Med Kvalitet", der fandt sted på Center for Strategisk Byforskning i marts 2023. Begrebet tæthedsirritationer blev desuden udfoldet af Ole B. Jensen AAU Architecture, Design and Media Technology og Tina Saabye, tidligere stadsarkitekt i Gladsaxe, nu direktør for Dansk Byplanlaboratorium (red.)